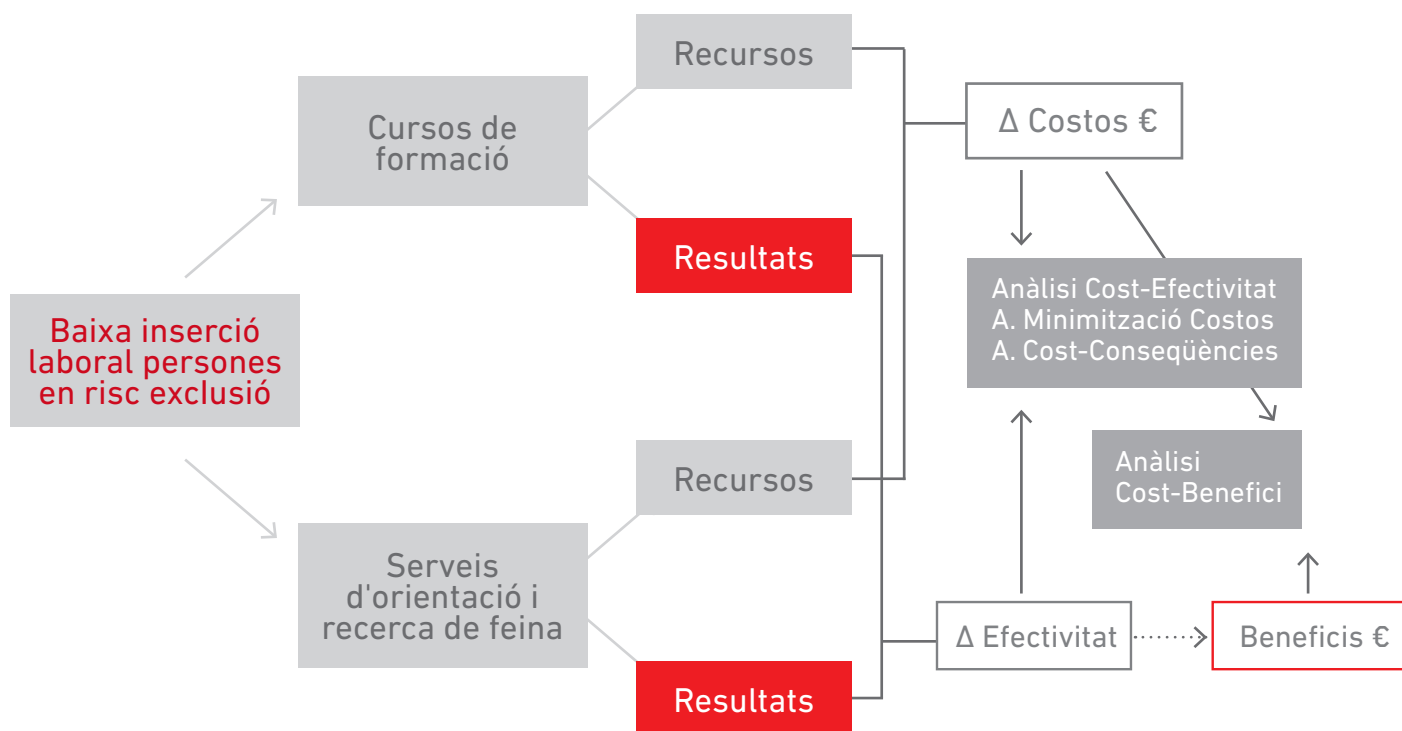

Guia pràctica 13 - L'aplicació de l'avaluació econòmica en l'àmbit dels serveis socials. Una guia introductòria

Col·lecció Ivàlua de guies pràctiques sobre avaluació de polítiques públiques

ivàlua Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques

Institucions membres d'Ivàlua

© 2015, Ivàlua

No es permet la reproducció total o parcial d'aquest document, ni el seu tractament informàtic, ni la seva transmissió en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, ja sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per registre o altres mètodes, sense el permís del titular del Copyright.

Autors:

David Casado i Ramon Sabes-Figuera

Maquetació i disseny portada: jaumebadosa.es

Primera edició: Desembre de 2015

Amb la col·laboració de:

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	PÀG. 5
2. QÜESTIONS CLAU	PÀG. 7
2.1 QUÈ ÉS L'AVALUACIÓ ECONÒMICA I PER A QUÈ POT SERVIR?	pàg. 7
2.2 EFECTIVITAT I EFICIÈNCIA: DE L'AVALUACIÓ D'IMPACTE A L'AVALUACIÓ ECONÒMICA	pàg. 8
2.3 L'ANÀLISI COST-EFECTIVITAT (ACE) I L'ANÀLISI COST-BENEFICI (ACB)	pàg. 10
2.4 EL QUAN: AVALUACIONS EX-ANTE I EX-POST	pàg. 13
3. ELS INGREDIENTS D'UNA AVALUACIÓ ECONÒMICA	PÀG. 15
3.1 STATUS QUO I ANÀLISI DIFERENCIAL	pàg. 15
3.2 LA PERSPECTIVA DE L'ANÀLISI	pàg. 16
3.3 LA MESURA DELS COSTOS	pàg. 17
3.4 LA MESURA DELS RESULTATS (ACE) I ELS BENEFICIS (ACB)	pàg. 19
3.5 L'HORIZZÓ TEMPORAL I EL DESCOMPTE DE COSTOS I BENEFICIS	pàg. 21
3.6 REGLES DE DECISIÓ: VAN I RÀTIO COST-EFECTIVITAT	pàg. 23
3.7 ANÀLISI DE SENSIBILITAT	pàg. 24
4. CAS1: ANÀLISI COST-BENEFICI DE PROGRAMES D'INSERCIÓ LABORAL PER A PERCEPTORS DE RENDES MÍNIMES	PÀG. 26
5. CAS 2: ANÀLISI COST-EFECTIVITAT D'UN PROGRAMA DE PREVENCIÓ DE CAIGUDES DE PERSONES GRANS	PÀG. 32
6. CONCLUSIONS	PÀG. 36
7. GUIA DE RECURSOS	PÀG. 37
8. BIBLIOGRAFIA	PÀG. 38

1. INTRODUCCIÓ

Els anomenats serveis socials comprenen un ampli conjunt d'actuacions que persegueixen assolir objectius també diversos. Tant a Catalunya com a la resta de l'estat, però en general a bona part dels països del nostre entorn, els departaments dels diversos nivells de govern que porten aquest nom són els encarregats de procurar atenció a col·lectius de persones que pateixen problemàtiques variades: dependència per a la realització d'activitats de la vida diària, persones amb discapacitats, problemes socials derivats de malalties mentals, infants i adolescents en situació de risc, entre d'altres. L'atenció que s'ofereix també pren configuracions diverses que contempen no tant sols la provisió de serveis de tot tipus, com ara procurar allotjament en llars-residència a persones discapacitades o rehabilitació física en centres de dia a persones dependents, sinó també una àmplia varietat de prestacions econòmiques com ara la Renda Mínima d'Inserció, els ajuts a la mobilitat de persones amb discapacitat o els ajuts d'urgència social.

Tanmateix, malgrat la diversitat d'aquest conjunt d'actuacions, totes elles comparteixen l'aspiració de voler modificar una situació de partida que es considera insatisfactòria: l'existència de barreres que impedeixen la participació laboral de les persones amb discapacitats, l'aïllament social de les persones que pateixen problemes de salut mental, o les conseqüències negatives sobre les perspectives vitals dels nens en situació de desemparament, per posar només alguns exemples.

En aquest context, l'aplicació de l'avaluació econòmica en l'àmbit dels serveis socials aspira a que les intervencions que s'hi desenvolupen aconseguixin, d'una banda, modificar realment la situació de partida que es considera insatisfactòria (efectivitat) i, de l'altra, que la consecució d'aquest objectiu es realitzi tenint en compte el consum de recursos econòmics que tota actuació comporta (eficiència). El propòsit és en darrer terme que l'avaluació econòmica pugui contribuir també en els serveis socials, com ho ha fet en altres àmbits d'actuació pública (transports, sanitat, etc.), a millorar la presa de decisions pel que fa a l'assignació d'uns recursos que, indefectiblement, són sempre escassos.

La guia que teniu a les mans pretén ser un primer pas en aquesta direcció i, mitjançant un llenguatge planer però rigorós, aspira a explicar a una audiència no especialitzada els principals aspectes de l'avaluació econòmica en general, posant un èmfasi especial en la seva aplicació a l'àmbit dels serveis socials en particular. Es tracta d'un manual introductor, l'objectiu del qual no és, per tant, formar especialistes en aquestes tècniques, sinó que simplement busca incrementar el coneixement del lector sobre la matèria i, eventualment, convertir-lo en un "consumidor informat" d'avaluacions econòmiques¹.

Notes:

¹ *Els lectors interessats en aprofundir en els aspectes més tècnics de l'avaluació econòmica trobaran al final de la guia una selecció de lectures.*

2. QÜESTIONS CLAU

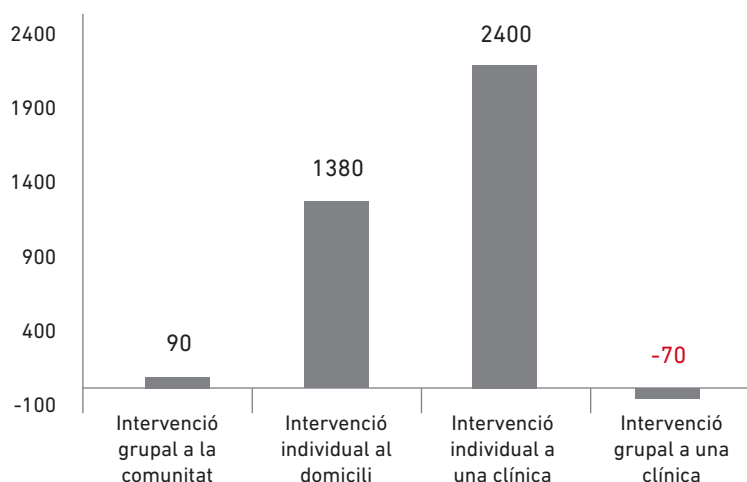
2.1 QUÈ ÉS L'AVALUACIÓ ECONÒMICA I PER A QUÈ POT SERVIR?

L'avaluació econòmica consisteix bàsicament a comparar els costos i els resultats que es deriven de diverses alternatives d'actuació, amb el propòsit fonamental d'identificar aquelles intervencions més eficients: això es, aquelles que maximitzen els resultats assolits a partir d'una quantitat donada de recursos o, alternativament, aquelles que aconseguen un determinat nivell de resultats minimitzant els recursos emprats. L'avaluació econòmica descansa, per tant, sobre dos supòsits fonamentals: d'una banda, l'existència d'alternatives per assolir un determinat resultat i, de l'altra, la heterogeneïtat entre elles en termes tant de la magnitud dels resultats assolits com de la quantia de recursos esmerçats en cada cas.

En el camp dels serveis socials, per gairebé qualsevol objectiu en el qual puguem pensar, com ara per exemple alleugerir la carga o l'estrès que pateixen els cuidadors (informals) de persones dependents, existeixen habitualment diverses alternatives: un servei d'ajut a domicili (SAD); centres de dia especialitats; cursos individuals o grupals sobre com proporcionar les cures o l'ús de les tecnologies per oferir suport als cuidadors, entre altres. Indefectiblement, malgrat s'acabi fent de manera més o menys conscient, l'existència de recursos escassos comporta acabar prioritant unes alternatives en detriment d'altres. L'objectiu de l'avaluació econòmica és contribuir a que en la presa de decisions, on necessàriament han de contribuir d'altres factors, es prengui també en consideració la relació que les diverses alternatives exhibeixen en termes de resultats i costos.

El gràfic 1 il·lustra de forma eloqüent fins a quin punt, en el camp dels serveis socials, l'abordatge d'una determinada problemàtica pot fer-se mitjançant alternatives que difereixen notablement entre sí en termes de costos i resultats. El gràfic mostra el cost que suposa millorar el comportament d'un infant problemàtic mitjançant diferents intervencions adreçades als progenitors (conegudes com intervencions de "parenting" per el seu nom en anglès). Aquests resultats provenen d'un estudi realitzat al Regne Unit on es van modelitzar els costos i estalvis pel sector públic durant un període d'un any d'intervencions que havien demostrat la seva efectivitat en un termini més curt, assumint que l'impacte d'aquestes intervencions es mantenia al llarg del període establert d'un any. El principal missatge que se'n desprèn és que mitjançant l'avaluació econòmica podem identificar aquelles intervencions que, donat un determinat pressupost inicial, permeten maximitzar la consecució de l'objectiu pretès: en aquest cas, millorar els problemes de comportament d'infants problemàtics.

Gràfic 1. Cost addicional (llibres esterlines) per millorar problemes de conducta en un infant (de 3 a 8 anys) mitjançant programes de "parenting"

Font: McCabe, C i altres 2005.

En el nostre entorn, salvant les distàncies amb les intervencions i problemàtiques que s'esmenten en el gràfic anterior, la millora mitjançant polítiques i intervencions de la situació d'infants en situació de risc constitueix un objectiu àmpliament compartit. La qüestió clau, tanmateix, és esbrinar quina de les múltiples intervencions que s'han impulsat o proposat obté millors resultats en relació als recursos emprats: serveis de tutela per aquest tipus d'infants? Intervencions que donen serveis a les famílies únicament des de l'àmbit dels serveis socials? O serveis amb un plantejament més global on les problemàtiques es tracten de forma intersectorial?

Mitjançant l'avaluació econòmica també es poden comparar intervencions de diferents àmbits, com son l'educatiu i el dels serveis socials. En qualsevol cas, tant si les alternatives que es comparen són totes de l'àmbit social, com si la comparació s'estableix amb intervencions de diferent naturalesa, la possible utilitat de l'avaluació econòmica és sempre la mateixa: proporcionar informació rellevant per a la presa de decisions sobre l'assignació de recursos.

2.2 EFECTIVITAT I EFICIÈNCIA: DE L'AVALUACIÓ D'IMPACTE A L'AVALUACIÓ ECONÒMICA

Hem esmentat prèviament que el propòsit de l'avaluació econòmica, quan s'aplica a l'àmbit dels serveis socials, és comparar els resultats que les diverses actuacions en aquest àmbit obtenen amb relació als recursos que consumeixen. Però quins són aquests resultats? Donat el caràcter transversal dels programes de serveis socials, la llista és molt àmplia en aquest sentit, i pot aplegar dimensions de naturalesa ben diversa, com ara el nivell de dependència, l'estrès dels

cuidadors, les habilitats cognitives d'infants en risc de patir problemes de desenvolupament, taxes de criminalitat en adolescents problemàtics, o la cohesió social, entre moltes altres.

Tanmateix, sense oblidar tota aquesta complexitat, suposem per un moment que la nostra preocupació fos aconseguir incrementar la qualitat de vida de les persones grans amb nivells lleus de dependència i que, a tal efecte, haguéssim desenvolupat un hipotètic programa que oferís serveis d'atenció domiciliària. Com saber si val la pena o no destinar-hi recursos per comptes de fer-los servir per augmentar la qualitat de vida d'aquesta població mitjançant altres intervencions o programes?

La primera qüestió a plantejar-nos és si el programa avaluat té efectes o no sobre la qualitat de vida o, en d'altres paraules, si resulta efectiu. En aquest sentit, malgrat hi haurà qui ho trobi sorprenent, no podem descartar a priori cap resultat: el programa potser millora la qualitat de vida dels seus participants, però també podria no tenir cap efecte sobre ells o, fins i tot, podria fer-la disminuir. L'evidència acumulada sobre l'efectivitat de tota mena d'intervencions en l'àmbit de serveis socials, com per exemple les recollides al "The Campbell Collaboration" o el "the Social Care Institute for Excellence" ambdós del Regne Unit, palesa que totes tres situacions són possibles². Però com pot ser que un programa o intervenció en l'àmbit de serveis socials no tingui cap efecte o, fins i tot, pugui tenir efectes negatius?

La resposta a la pregunta anterior exigeix definir acuradament quins són els efectes que ens interessa mesurar. Així doncs, tornant a l'exemple del programa de serveis d'atenció domiciliària, quantificar-ne l'impacte exigeix mesurar no tant sols quina és la qualitat de vida de les persones grans que reben aquest programa, sinó també quina hagués estat aquesta qualitat de vida si no hi haguessin participat (l'anomenat contrafactual). La diferència entre els nivells de qualitat de vida amb i sense intervenció és, en rigor, el que constitueix realment l'impacte del programa. Només aquelles intervencions en què aquesta diferència sigui positiva poden considerar-se efectives.

Tanmateix, atès que els mateixos individus no poden participar i no participar alhora en un programa, l'escenari contrafactual resulta inobservable i, per aquest motiu, cal formular algun tipus d'hipòtesi per tractar d'aproximar-lo. L'alternativa habitual passa per definir un grup de comparació, constituït per individus similars als participants però que no han pres part en el programa i per tant no han rebut els serveis de ajuda a domicili, i suposar que allò que els hi acaba passant als integrants d'aquest grup en termes del resultat d'interès (per exemple, la seva qualitat de vida) és una bona estimació de l'escenari contrafactual abans esmentat. La clau de tot plegat rau en com definir aquest grup de comparació i, en aquest sentit, existeixen diverses alternatives metodològiques. El mètode més rigorós és l'anomenat disseny experimental, en el qual la participació en el programa es determina mitjançant un procés aleatori, permetent d'aquesta manera que el grup de participants i el de comparació siguin bàsicament idèntics. Tanmateix, a més de l'avaluació experimental, existeixen d'altres mètodes

que, sota determinades condicions, permeten estimar adequadament l'impacte d'un determinat programa (matching, dobles diferències, regressió discontinua i variables instrumentals)³.

En qualsevol cas, malgrat conèixer l'efectivitat de les intervencions socials resulta crucial, hi ha qüestions a les quals una avaluació d'impacte no pot donar resposta. Per exemple, retornant de nou al nostre programa d'atenció domiciliària: tot i que pugui resultar efectiu i aconseguir millorar realment la qualitat de vida de les persones grans que ho reben, els resultats obtinguts compensen els costos de portar-lo a terme?; cal prioritzar-lo respecte d'altres intervencions igualment efectives? En definitiva, resulta eficient la intervenció?

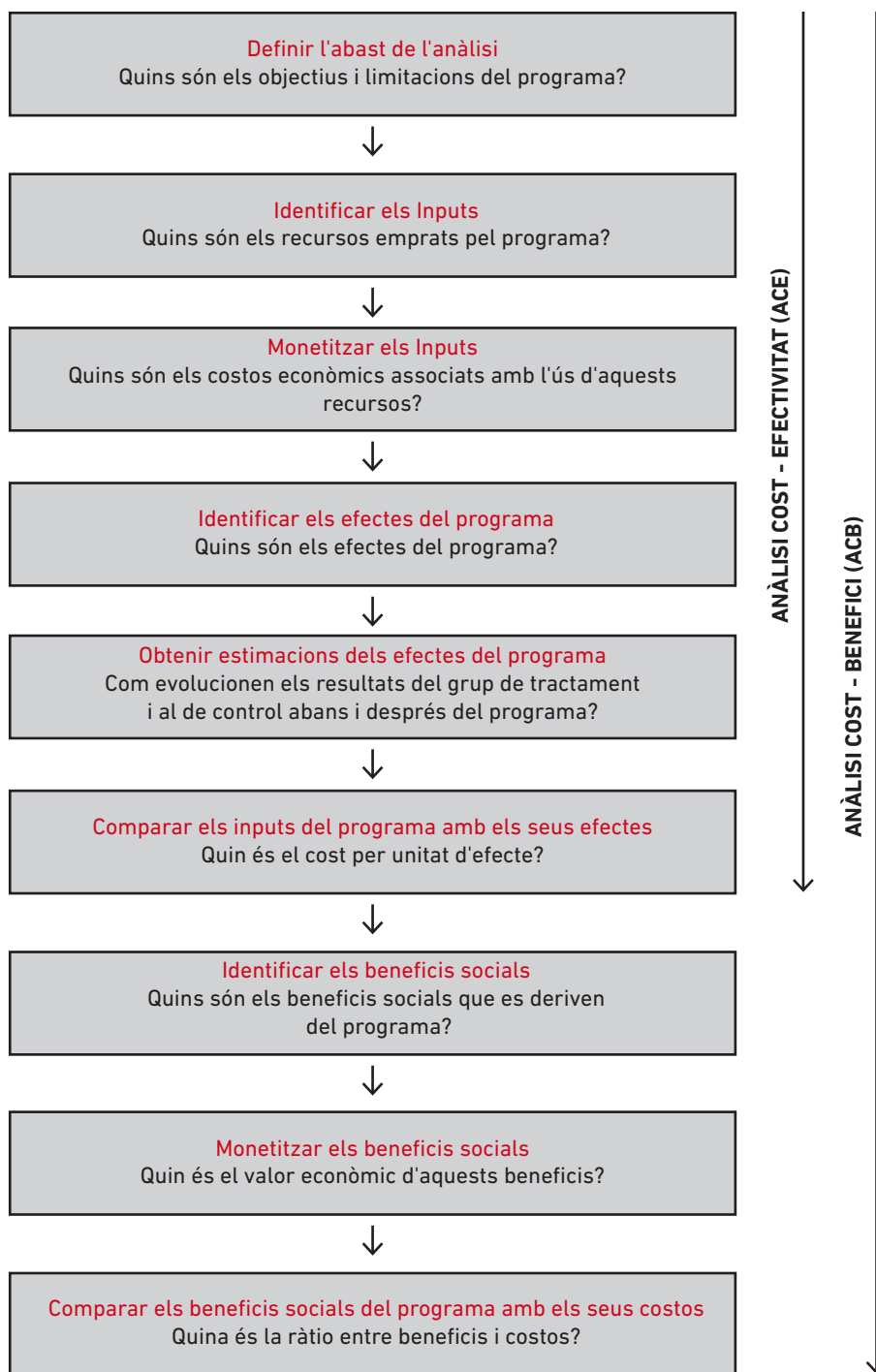
L'avaluació econòmica es proposa com a objectiu justament donar resposta a qüestions com l'anterior, tenint en compte els costos que implica portar a terme les diverses actuacions i, en alguns casos, fins i tot valorant els resultats obtinguts (per exemple, la millora en la qualitat de vida) en termes monetaris. En el proper apartat s'expliquen breument les dues aproximacions que empra l'avaluació econòmica per valorar l'eficiència d'intervencions i programes de tota mena, inclosos els de l'àmbit de serveis socials.

2.3 L'ANÀLISI COST-EFECTIVITAT (ACE) I L'ANÀLISI COST-BENEFICI (ACB)

L'aplicació de l'avaluació econòmica en l'àmbit de les polítiques públiques s'ha realitzat, bàsicament, mitjançant dos tipus de tècniques, l'anàlisi cost-efectivitat i l'anàlisi cost-benefici, conegudes popularment pels seus respectius acrònims: ACE i ACB. La diferència entre elles rau en com valoren una i altra els resultats de la política, programa o intervenció que s'estigui analitzant, ja que ambdues s'aproximen a la valoració dels costos de la mateixa manera: a saber, posant un valor monetari a tots els recursos que s'acabin emprant per portar a terme la política, el programa o la intervenció de què es tracti.

Així doncs, l'anàlisi cost-efectivitat proposa mesurar els resultats de la intervenció en "unitats naturals", és a dir, emprant aquelles unitats de mesura que, segons el cas, millor mesurin l'objectiu o objectius que es pretenen assolir. Per exemple, tornant al nostre programa de servei d'atenció domiciliària per persones dependents, la unitat en què es mesura el resultat correspon a la qualitat de vida d'aquestes persones; en canvi, en el cas d'un hipotètic programa de respir per cuidadors informals, la unitat que podria fer servir un ACE per mesurar els resultats serien les puntuacions d'un test que mesurés l'estrès o la carga dels cuidadors. L'anàlisi cost-benefici, al seu torn, proposa valorar en termes monetaris els resultats que es deriven de l'aplicació d'un programa o intervenció. Així doncs, tal i com es discuteix en detall més endavant, l'ACE valora una política o intervenció front les seves alternatives mitjançant ràtios que relacionen costos monetaris i "unitats de resultat" (no monetitzades), mentre que l'ACB realitza les seves comparacions havent monetitzat prèviament tant els costos com els resultats (als quals anomena "beneficis"). La figura 1 presenta de forma esquemàtica els passos que segueixen una i altra tècnica.

Figura 1. Les fases de l'anàlisi cost-efectivitat i del cost-benefici.

Font: McIntosh i Li (2012)

Una valoració superficial de totes dues tècniques podria induir a pensar que, ateses les particularitats de l'àmbit dels serveis socials, l'ACE constitueix una tècnica preferible a l'ACB. En particular, tot i existir resultats de l'acció en el àmbit dels serveis socials que poden quantificar-se monetàriament, com ara el valor econòmic associat a la millora del nivell formatiu d'infants

amb risc d'exclusió social, en l'àmbit dels serveis socials les actuacions i programes també pretenen assolir d'altres resultats més difícils de monetitzar, com ara la millora de la qualitat de vida d'aquests infants. En aquests casos, sempre que existeixi una variable que mesuri quantitativament aquests resultats, l'ACE és una tècnica que pot aplicar-se sense problemes, ja que la comparació entre alternatives es realitza d'acord al cost que suposa aconseguir en cada cas millores en els resultats rellevants, mesurats en les unitats naturals que s'acordi.

Tanmateix, si canviem d'enfocament, l'avantatge de l'ACE que acabem de destacar constitueix alhora la seva principal limitació. Suposem, per exemple, que disposem de recursos addicionals i volem portar a terme una avaluació econòmica per tractat d'esbrinar si convé destinar-los a finançar el ja mencionat programa d'atenció domiciliària o, per contra, una intervenció de respir per cuidadors informals. En aquest cas, atès que ambdues actuacions mesuren en unitats diferents els resultats d'interès (qualitat de vida de les persones dependents, en el primer programa i estrès dels cuidadors, en el segon), la comparació entre elles en termes de cost-efectivitat resulta impossible. La cosa empitjora si volguéssim comparar intervencions de l'àmbit dels serveis socials amb d'altres polítiques públiques, com ara per exemple un programa del sector educatiu o del transport, ja que les unitats naturals dels resultats que aspiren a obtenir cadascuna d'elles són completament diferents entre si.

Val la pena esmentar que aquesta limitació de l'ACE s'ha superat en l'àmbit sanitari, si més no pel que fa a la comparació d'intervencions que adrecen problemes de salut diferents, i que per tant mesuren els seus resultats en unitats naturals diferents, mitjançant una tècnica que s'anomena anàlisi cost-utilitat (ACU). El tret distintiu d'aquesta tècnica és que els resultats de les intervencions sanitàries es mesuren emprant sempre la mateixa unitat de mesura, els anomenats Anys de Vida Ajustats per Qualitat (AVAC). L'AVAC permet comparar, per exemple, una intervenció quirúrgica de maluc amb un programa de prevenció de l'Alzheimer, ja que, segons l'ACU, els resultats d'aquestes dues intervencions, i de qualsevol altra de l'àmbit sanitari, s'han de valorar d'acord a la seva capacitat d'augmentar els anys de vida i/o la qualitat de vida (relacionada amb la salut) amb què aquests es viuen⁴. En aquest sentit, a la vista de l'atractiu de l'ACU, és factible acabar desenvolupant un equivalent als AVAC en l'àmbit de les intervencions socials?

S'estan fent avanços en aquesta direcció amb l'objectiu de desenvolupar una mesura de resultat de les intervencions socials que permeti realitzar anàlisis cost-utilitat. En altres paraules, un AVAC de serveis socials. Un exemple es el instrument ASCOT (Adult Social Care Outcomes Toolkit) que està sent desenvolupat per la unitat de recerca en serveis socials personals de la Universitat de Kent al Regne Unit⁵. Aquesta mesura està dissenyada per capturar informació sobre la qualitat de vida relacionada amb les atencions socials que reben els individus. Per tant, l'objectiu d'aquest instrument es que es pugui utilitzar per avaluar diferents intervencions i programes socials adreçats a diferents grups de usuaris. A casa nostra, s'ha desenvolupat també una escala de qualitat de vida pensada per mesurar aquesta dimensió entre els usuaris

dels serveis socials: la escala GENCAT ⁶. Aquesta escala avalua objectivament la qualitat de vida basant-se en vuit dimensions o dominis que componen el benestar personal: benestar emocional, benestar físic, benestar material, relacions interpersonals, inclusió social, desenvolupament personal, autodeterminació i drets. Encara que no es tracta d'un instrument que mesuri directament la utilitat que proporcionen els serveis als usuaris i, per tant, una avaluació econòmica que l'utilitzés com a mesura de resultat no es tractaria d'una anàlisi cost-utilitat, el fet que proporcioni mesures de resultat comparables entre diferents intervencions socials, permet que ACEs que utilitzen aquesta escala siguin igualment comparables entre si.

En qualsevol cas, l'ACE i l'ACB no s'han de veure com alternatives contraposades, sinó més aviat complementàries, ja que en general permeten respondre preguntes de naturalesa diferent. Així, per a la majoria de planificadors de l'àmbit dels serveis socials, l'ACE pot resultar un instrument adequat en una bona part dels casos, ja que tot sovint les seves decisions assignatives tenen a veure amb donar més o menys recursos a programes que pretenen assolir un mateix objectiu. En canvi, si cal negociar més recursos amb el Departament d'Economia en el cas de la Generalitat o bé amb la regidories de Pressupostos o Tresor en el cas de governs locals per finançar un nou programa per persones en risc d'exclusió social, un ACB pot resultar més adequat ja que les decisions assignatives dels responsables de les finances públiques inclouen altres àmbits a més del de serveis socials.

2.4 EL QUAN: AVALUACIONS EX-ANTE I EX-POST

L'avaluació econòmica pot ajudar a la presa de decisions tant de polítiques que es troben en fase de disseny com d'intervencions que es troben completament implementades. En el primer cas, amb independència que s'opti per un ACE o un ACB, el repte passa per estimar escenaris plausibles tant dels costos com dels resultats (monetitzats o no), ja que ni els uns ni els altres s'han produït encara per trobar-se justament la política en fase de disseny. Una avaluació econòmica d'aquestes característiques rep la denominació d'ex-ante. En canvi, quan es porta a terme un ACE o un ACB d'una política que ja es troba implementada, i se la compara amb alternatives també existents, ens trobem davant del que s'anomena una avaluació econòmica ex-post. En aquest cas, a diferència de l'avaluació ex-ante, els costos i els resultats no s'estimen a partir d'hipòtesis, sinó que han estat obtinguts a partir d'anàlisis de dades reals del programa i llurs alternatives.

Tanmateix, malgrat les avaluacions ex-ante i ex-post serveixen per respondre preguntes diferents, i empen metodologies també distintes, unes i altres es troben íntimament relacionades entre si. En concret, a l'hora d'establir hipòtesis sobre la magnitud tant dels resultats com dels costos d'un determinat programa, una avaluació ex-ante haurà d'utilitzar prioritàriament l'evidència procedent d'avaluacions ex-post que s'hagin fet prèviament d'intervencions similars: a saber, amb unes activitats comparables, provinents de països similars i, finalment, no massa allunyades en el temps. Però, al seu torn, les avaluacions

ex-ante, si finalment el programa s'acaba implementant, haurien de contenir una clàusula que exigís la realització d'una avaluació econòmica ex-post. Aquesta avaluació, a més de permetre verificar si la realitat avala la idoneïtat de continuar amb la política en qüestió, serviria eventualment per nodrir les avaluacions ex-ante que en un futur s'acabessin fent d'intervencions similars.

3. ELS INGREDIENTS D'UNA AVALUACIÓ ECONÒMICA

3.1 STATUS QUO I ANÀLISI DIFERENCIAL

El punt de partida d'una avaluació econòmica, ja s'opti per un ACE o un ACB, consisteix a caracteritzar l'estatus quo: això és, l'estat del món en absència del programa o política que estiguem analitzant. La importància de portar a terme aquesta caracterització rau en què, per a una avaluació econòmica, els únics costos i resultats que cal tenir en compte a l'hora de valorar un programa són aquells que difereixen dels que observariem en absència del mateix. Aquests costos i resultats diferencials, malgrat que, en sentit estricte, poden ser positius o negatius, acostumen a rebre la denominació d'incrementals. El concepte de valoració diferencial que acabem d'introduir és bàsicament idèntic a la noció d'impacte que ja vàrem discutir en apartats previs, i l'estatus quo recorda clarament a la idea de contrafactual llavors esmentada.

En efecte, el canvi en els resultats que cal valorar en una avaluació econòmica, amb independència que s'acabin monetitzant (ACB) o no (ACE), són aquells que el programa avaluat acaba produint un cop descomptem els que haguessin tingut lloc en qualsevol cas (status quo o contrafactual): només aquesta diferència constitueix, com ja vàrem argumentar, l'impacte del programa. En un ACE, de fet, aquest impacte correspon a l'efectivitat del programa, i es mesura en les unitats naturals que correspongui en cada cas, com ara el nivell de qualitat de vida en l'exemple del programa de atenció domiciliària: concretament, un hipotètic ACE d'aquesta intervenció utilitzaria com a resultat, per exemple, un augment de cinc punts en la escala de qualitat de vida utilitzada respecte l'estatus quo. Al seu torn, amb aquesta mateixa informació de partida, un ACB intentaria atorgar un valor monetari a la millora de la qualitat de vida que el programa produeix i el compararia amb els costos incrementals per veure si el benefici supera al cost.

Finalment, tant si s'opta per un ACE com per un ACB, els costos que cal prendre en consideració són exclusivament els que difereixen entre el programa avaluat i l'estatus quo o, dit amb altres paraules, només els que no es produirien si el programa no existís. Un exemple pot resultar útil per il·lustrar què pot implicar raonar en termes diferencials a l'hora de valorar els costos d'un programa que estiguem avaluant. Suposem un programa d'assessorament integral per dones maltractades que, després de cinc anys de funcionament, planteja dubtes als seus responsables sobre llur continuïtat. En aquest cas, l'estatus quo vindria representat per la continuïtat del programa, mentre que l'alternativa seria llur desaparició. Centrant-nos en la qüestió dels costos, imaginem que la preparació dels materials inicials i la formació inicial específica dels treballadors socials involucrats, ara fa cinc anys, hagués representat un cost de 20.000 euros. Cal tenir-los presents a l'hora de decidir sobre la continuïtat del programa? En principi, no: aquest cost, que tècnicament s'anomena enfonsat, ja es va produir i el seu valor no canvia tant si el programa continua (status quo) com si s'acaba (alternativa). En canvi, cinc anys enrere, quan es decidia si el programa havia de veure la llum a no, sembla clar que

aquests 20.000 euros sí haurien d'haver-se considerat en una hipotètica avaluació econòmica del mateix, ja que aquest cost s'hagués materialitzat si el programa hagués tirat endavant (alternativa) però no en cas contrari (status quo).

3.2 LA PERSPECTIVA DE L'ANÀLISI

Qualsevol intervenció pública, i les polítiques en l'àmbit dels serveis socials no en són una excepció, afecten els interessos de múltiples agents, i cadascun dels costos i beneficis d'un programa recauen sobre un determinat grup de persones. Això no obstant, atès que l'avaluació econòmica entronca amb els principis que inspiren l'anomenada economia del benestar, la perspectiva que normativament s'aconsella adoptar per l'anàlisi és la del conjunt de la societat (en comptes de la de l'individu o la de l'administració pública que finança el programa, per exemple). Així doncs, des d'aquesta perspectiva, els costos i resultats a considerar a l'hora d'avaluar una política en l'àmbit dels serveis socials serien tots aquells que afectessin a la societat en el seu conjunt i, per tant, exigeix tenir en compte com la política afecta als individus, als seu cuidadors, als contribuents, als responsables dels serveis socials, o als professionals, entre altres. Per exemple, des d'una perspectiva de la societat, els salaris als quals renuncia un cuidador d'una persona dependent pel fet de cuidar-la i no treballar, constitueixen un cost que, en una avaluació econòmica, hauria d'ésser considerat.

Tanmateix, malgrat la perspectiva de la societat sigui la recomanada, no és infreqüent trobar avaluacions econòmiques de programes que adopten perspectives menys comprensives. Una d'habitual és considerar exclusivament els costos i els beneficis d'aquell que finança la política, per exemple el Departament de Benestar Social i Família. En aquests casos, ja que els resultats dels programes socials tenen habitualment com a destinataris els usuaris d'aquests serveis, una avaluació econòmica que adopti la perspectiva del finançador públic els pren igualment en consideració, ja que és l'interès de l'Administració que aquests efectes positius es produeixin. Ara bé, pel que fa a la consideració dels costos, un ACE o un ACB d'un hipotètic programa que intentés reduir l'estrès dels cuidadors informals de persones dependents, i hagués adoptat la perspectiva del Departament de Benestar Social i Família no consideraria com cost rellevant els salaris perduts pel fet de cuidar-les, ja que aquests recursos no tenen cap repercussió pressupostària. D'igual forma, si el programa tingués com a efecte positiu una disminució en l'ús de serveis sanitaris públics, per exemple, l'anàlisi tampoc no tindria en consideració els costos associats en afectar una entitat diferent a la que s'ocupa del finançament del programa social.

Una forma de presentar els impactes que resulta de força utilitat és per mitjà d'una matriu, on en files hi ha els costos i els beneficis i en columnes els diferents agents implicats. Alguns dels costos per un agent poden ser un benefici per un altre agent i llavors s'anul·len (per exemple, els impostos són un cost per a l'individu però un benefici per a l'administració pública que el recapta). En termes socials, doncs, l'efecte és neutre. Això permet visualitzar quins són els agents beneficiats i els perjudicats.

3.3 LA MESURA DELS COSTOS

Una tendència habitual entre els polítics i gestors de l'àmbit dels serveis socials, que comparteixen en qualsevol cas amb els seus homònims en d'altres camps d'intervenció pública, és considerar que la informació pressupostària conté tot allò rellevant a l'hora de valorar el cost de les polítiques socials. Tanmateix, els comptes públics contenen tan sols una informació parcial dels costos econòmics que suposa la provisió de serveis socials. En concret, des de la perspectiva de l'avaluació econòmica, el cost a considerar de cadascun dels recursos emprats és l'anomenat cost d'oportunitat: això és, el valor del sacrifici que suposa dedicar un determinat recurs (per exemple, el temps dels treballadors socials) a l'activitat social que estiguem avaluant per comptes de dedicar-lo a un altre ús. Així doncs, des de la perspectiva de l'avaluació econòmica, la despesa que suposa, per exemple, la contractació de professionals dels serveis socials, o el lloguer dels espais on es presten els serveis, resulta rellevant en la mesura que ambdós tipus de recursos podrien emprar-se per a d'altres finalitats. En aquest sentit, l'exemple més evident que la despesa en serveis socials que apareix a la comptabilitat pública no incorpora tots els costos econòmicament rellevants és, sens dubte, el temps dels cuidadors informals de persones dependents: així, els familiars i amics d'aquestes persones que decideixen cuidar-les renuncien ja sigui a ingressos laborals o a temps d'oci, que constitueixen el cost d'oportunitat d'un dels recursos bàsics de les intervencions socials. Un cop establert quin és el concepte de cost rellevant per dur a terme una avaluació econòmica podem descriure, breument, les grans categories de costos que apareixen en l'àmbit dels serveis socials així com la forma de mesurar-los.

Un primer component crucial és el temps esmerçat pels diversos professionals que intervenen en els serveis socials, com els treballadors socials i també professionals d'altres àmbits com l'educatiu o el de justícia. L'avaluació econòmica proposa emprar, tant en el cas dels treballadors socials com de la resta de professionals, la despesa salarial com a mesura del cost d'aquests recursos. Si el mercat de treball presenta distorsions (per exemple una situació d'elevat atur) el salari que s'agafi com a referència haurà de ser corregit ja que el preu de mercat d'aquest bé, el treball, està distorsionat. És el que es coneix com a preu ombra.

Un segon component, encara que relativament no molt important en l'àmbit dels programes socials, aplega tot el material i béns necessaris per portar a terme els serveis i les prestacions socials, des de tota mena de fungibles que s'utilitzen en residències per persones dependents fins els materials necessaris en un allotjament per persones en risc d'exclusió social. El cost econòmic d'aquests béns s'acostuma a aproximar, de nou, a partir de la despesa que en suposa la seva adquisició, en definitiva del preu de mercat que tinguin. Cal aclarir, en aquest punt, que si la perspectiva utilitzada és la de la societat, el valor a considerar en l'avaluació econòmica correspon al cost total d'aquests materials, sense que la fórmula que s'empra per finançar-lo tingui la menor rellevància: per exemple, si el finançament dels dinars en un centre de dia recau en un 20% sobre les famílies, assumint el 80% restant l'Administració, el cost a considerar correspon a la quantitat total que suposa pel centre oferir-los i es pot estimar per

exemple a partir del cost que suposaria una empresa de càtering, ja que és aquest valor el que captura el cost que suposa per a la societat haver destinat recursos a produir-los.

En tercer lloc, els edificis i equipaments constitueixen un altra dels elements a considerar en la majoria d'avaluacions econòmiques de programes socials. En el cas dels edificis, si s'ha optat per adquirir-los mitjançant un lloguer, les quantitats satisfetes per aquest concepte constitueixen una aproximació raonable al cost que suposa per a la societat l'ús de l'edifici (d'igual forma que els salaris dels treballadors socials reflecteixen el cost del temps dedicat a proveir serveis a les usuaris). Tanmateix, quan els edificis o qualsevol altra tipus d'equipament hagin estat adquirits en règim de propietat, i atès que el seu ús s'estendrà durant un període dilatat de temps, caldria estimar el cost anual que suposa dedicar aquests recursos a l'activitat que estiguem analitzant. La manera habitual de quantificar aquests costos passa per utilitzar els anomenats valors d'amortització, els quals s'estimen a partir de l'hipotètic preu de mercat al qual es podrien vendre, al llarg de llur vida útil, els edificis o equipaments que s'estiguessin fent servir per dur a terme la intervenció o programa social. Si del que es tracta és d'analitzar la conveniència de construir un nou centre de dia, per exemple, els costos a tenir en compte serien els d'inversió (adquisició de terrenys, construcció de l'edifici, equipaments bàsics), així com els del manteniment de l'edifici al llarg de tota la seva vida útil.

En quart i darrer lloc, però no per això menys important, trobem el temps dels cuidadors informals dels usuaris de serveis socials, al qual ja ens hi hem referit prèviament. Tanmateix, en situacions on els serveis tinguin un impacte sobre la capacitat o possibilitats dels propis usuaris per treballar, per exemple reduint el seu grau de discapacitat, el temps dels usuaris i beneficiaris dels serveis socials també és un element a considerar en l'avaluació econòmica. En aquests casos, la manera habitual de quantificar el cost d'aquest recurs és mitjançant els salaris que es deixen de percebre pel fet de patir una discapacitat o pel fet de cuidar a una persona dependent, els quals representen, com ja hem dit, una aproximació al valor de la producció a la qual està renunciant la societat (això és, el seu cost des del punt de vista social).

El darrer dels components esmentats, el temps dels usuaris i el dels cuidadors informals, ens recorda la importància de clarificar en tot moment quina és la perspectiva d'anàlisi per la que qual s'ha optat. En la discussió anterior, tant pel que fa a aquest temps com a la resta de recursos considerats (treballadors socials, materials, equipaments, etc.), s'assumia una perspectiva de la societat que, recordem-ho, constitueix l'enfocament que l'avaluació econòmica recomana seguir. Tanmateix, en l'àmbit dels serveis socials són habituals els estudis que adopten la perspectiva del finançador o la de les administracions públiques. Quan aquesta és l'alternativa triada, la quantificació dels costos queda restringida a allò que suposa un sacrifici per les administracions: per exemple, el cost d'un centre de dia per discapacitats no inclou el copagament que els usuaris fan o no es considera el cost de les cures informals (o formals si són finançats privadament). A la taula 1 es resumeixen les diferents categories de costos que són rellevants en l'àmbit dels serveis socials.

Taula 1. Possibles costos rellevants en una avaluació econòmica d'una intervenció o programa social

POSSIBLES COSTOS AVALUACIÓ
Serveis socials: treballadors socials, allotjaments per persones en risc d'exclusió social, centres de dia
Serveis d'atenció primària de salut: metges, personal d'infermeria
Serveis d'atenció especialitzada: serveis d'atenció psiquiàtrica i psicològica
Serveis educatius: psicòlegs educatius
Instal·lacions educatives: escoles per nens amb dificultats d'aprenentatge
Serveis del tercer sector: amics de la gent gran, Creu Roja
Serveis del sector privat: psicòlegs, teràpies alternatives
Departament de Justícia: equips d'assessorament tècnic en l'àmbit de la família, centres educatius i medi obert per als menors i joves sota mesura judicial
Costos per a l'usuari i la seva família; costos de desplaçament als serveis, cangurs
Cures informals: cures proveïdes per amics i per la família
Costos de productivitat: reducció de la jornada laboral o desocupació com a conseqüència de la discapacitat.

Font: McDaid i altres 2003

3.4 LA MESURA DELS RESULTATS (ACE) I ELS BENEFICIS (ACB)

L'anàlisi cost-efectivitat i l'anàlisi cost-benefici, tal i com ja s'ha assenyalat coincideixen en els procediments emprats per mesurar el costos però, en canvi, s'aproximen de forma diferent a la quantificació dels resultats: així, mentre l'ACE defineix els resultats a partir d'una mesura, expressada en unitats "naturals", d'allò que el programa intenta modificar (per exemple, la qualitat de vida de les persones discapacitades o l'estrès dels cuidadors informals), l'ACB aspira sempre a monetitzar els resultats sobre els quals es pretén incidir. En general, atès que l'ACE acostuma a emprar-se per valorar intervencions alternatives que pretenen aconseguir un mateix objectiu, el nombre de resultats que s'acaben valorant acostuma a ser força reduït; en canvi, en la mesura que una de les potencialitats de l'ACB és que permet comparar la relació entre beneficis i costos d'un programa social amb els de qualsevol inversió pública, el grau d'exhaustivitat en el nombre de resultats que es mesuren acostuma a ser superior. En qualsevol cas, tal i com ja s'ha esmentat prèviament, en tots dos tipus d'anàlisi allò que ens interessa copsar és la variació en els resultats d'interès, estiguin o no monetitzats, estrictament

atribuïbles a la política o programa que estiguem avaluant. Fet aquest aclariment, sorgeix un nou interrogant: quins són els resultats i els beneficis que s'acostumen a tenir en compte en l'àmbit dels serveis socials?

En primer lloc, començant pels resultats mesurats en unitats naturals (ACE), el llistat potencial a considerar és tan ampli com l'enorme diversitat d'objectius que persegueixen les intervencions socials, ja siguin polítiques o programes, així com els diferents àmbits d'actuació d'aquestes intervencions. La taula 2 posa alguns exemples d'indicadors de resultats utilitzats en l'ACE en l'àmbit dels serveis socials.

Taula 2. Indicadors de resultats en l'ACE en l'àmbit dels serveis socials

INDICADORS DE RESULTATS
Assoliments educatius i situació laboral
Admissions a centres tutelats evitades
Escala de condicions de la llar: mesura de les condicions de l'entorn domèstic
Escala d'activitats familiars: mesura del entorn proporcionat als infants
Inventari d'Eyberg: mesura del comportament dels infants reportat per el seus pares
Qüestionari de fortaleces i dificultats: una mesura de problemes emocionals i de comportament en infants i adolescents
Escala parental de molèsties diàries, una mesura de l'estrés parental
Nivells de discapacitat: mesurats mitjançant escales específiques
Admissions a residències i/o institucionalitzacions evitades
Escales de necessitats cobertes i no cobertes
Benestar psicològic: mesurat per exemple mitjançant el Qüestionari de Salut General
Estrès dels cuidadors informals
Qualitat de vida: escala ASCOT o escala GENCAT

Font: adaptat de McDaid i altres 2003

Al seu torn, pel que fa als resultats monetitzats (beneficis) contemplats per l'ACB en les aplicacions en l'àmbit dels serveis socials, la dificultat per realitzar aquest procés de monetització és el que fa que aquesta tècnica no sigui emprada gaire en aquest àmbit. Assignar uns valors monetaris a resultats de les intervencions socials com els que es descriuen a la taula 2 no és un procés senzill i la majoria de vegades la informació necessària per realitzar-lo o bé no existeix o bé genera opinions contraposades en relació a la seva validesa. Una

descripció genèrica dels mètodes utilitzats per aquesta valoració es pot trobar a la guia pràctica d'Ivàlua sobre avaluació econòmica (Parera, 2009). Esquemàticament, aquests mètodes es poden classificar en dos tipus en funció dels procediments dels quals s'obté la informació necessària per a realitzar la valoració monetària dels resultats. Els que es basen en informació prèviament existent i "produïda" als mercats i els que es fonamenten en informació recopilada ad-hoc per la valoració dels resultats. Els primers s'anomenen mètodes de preferències revelades i com hem dit es basen en informació sobre el valor monetari adjudicat pels individus al servei o als resultats que es volen valorar, per mitjà de la seva actuació als mercats. Un exemple molt clar d'aquests és la valoració que fa el mercat de treball dels diferents nivells educatius mitjançant diferències salarials; d'aquesta manera, a una intervenció que tingui com (un dels) resultats una millora en el nivell educatiu dels participants, aquest benefici es podrà valorar monetàriament utilitzant les diferències de salaris entre nivells educatius. El segon tipus de mètodes per valorar monetàriament resultats d'intervencions o programes socials es denominen mètodes de valoració contingent (VC). Aquests mètodes es basen en enquestes i qüestionaris dissenyats per obtenir, mitjançant tècniques estadístiques, directament la valoració monetària que els usuaris o la població tenen o concedeixen als resultats. Per exemple, si una intervenció té com a resultat la millora de la qualitat de vida dels usuaris, mitjançant aquestes tècniques es pot obtenir la valoració en euros que els usuaris fan d'aquesta mesura i per tant valorar monetàriament les variacions provocades per la intervenció.

En qualsevol cas, tant si s'opta per un ACE com per un ACB, l'estimació dels resultats i els beneficis als quals hem fet esment al llarg d'aquest apartat requereix disposar d'un ampli ventall de dades. En aquest sentit, tot i que una part de la informació serà específica de la intervenció que en cada cas vulguem analitzar, hi haurà altres components que faran referència a dades de caràcter més general (per exemple, les relacions entre renda i nivells formatius) o la valoració monetària de mesures com la qualitat de vida.

3.5 L'HORIZÓ TEMPORAL I EL DESCOMPTE DE COSTOS I BENEFICIS

Algunes intervencions socials tenen efectes sobre un horitzó temporal molt superior al temps durant el qual tenen lloc. Per exemple, si considerem el cas d'una intervenció adreçada a adolescents en risc d'exclusió social, els costos associats a aquesta intervenció es produiran principalment durant els anys que dura la intervenció. Tanmateix, els beneficis de la intervenció, mesurats en unitats naturals (ACE) o en unitats monetàries (ACB), poden perllongar-se durant tota la vida de l'individu.

En termes més generals, el repte que planteja l'existència de "gaps" temporals entre els costos i els beneficis d'una política en l'àmbit dels serveis socials, ben igual que en qualsevol altra àmbit d'intervenció pública (salut, transport, etc.), és que la valoració que es faci d'uns i altres haurà de tenir present d'alguna manera aquest fet. En aquest sentit, un principi molt assentat

en economia, sustentat en l'anàlisi del comportament dels individus, és que el consum present és valora més que el consum futur o, si es tracta de costos, que els sacrificis presents pesen més que els sacrificis futurs. Sí, d'acord, però quant més?

L'avaluació econòmica emprà el que s'anomena taxa de descompte per comparar, tenint en compte aquesta major preferència pel present, fluxos monetaris (ja siguin costos o beneficis) que tenen lloc en moments diferents del temps. La taula següent il·lustra com es valoraria un euro en diferents moments del temps, assumint una taxa de descompte del 10% anual: en concret, tal i com pot observar-se a la segona columna, el valor d'un euro obtingut d'aquí un any és tant sols de 0,90 euros avui, de 0,826 si s'obté d'aquí dos anys, i així fins arribar als 0,46 euros actuals en què tant sols valoraríem un euro obtingut d'aquí 8 anys. El perquè d'aquests valors s'entén fàcilment si raonem a la inversa, que és justament el què fem quan estalviem, i ens preguntem sobre el valor d'aquí un any d'un euro d'avui: amb un tipus d'interès del 10%, tal i com pot observar-se a la primera columna, l'euro d'avui es converteix en 1,10 euros l'any següent, 1,21 dos anys després, i així successivament; sense l'existència d'aquests rendiments addicionals, no estaríem disposats a renunciar a 1 euro avui (estalviar), ja que la valoració que fem del consum present és superior al valor futur.

Taula 3. Exemple de descompte de costos amb una taxa del 10%

ANY	QUANTITAT A LA QUAL CREIXERÀ 1 € INVERTIT AL FINAL DE CADA ANY	QUANTITAT A LA QUAL ES VALORA AVUI LA PROMESA D'1€ AL FINAL DE CADA ANY
1	1,10	0,91
2	1,21	0,83
3	1,33	0,75
4	1,46	0,68
5	1,61	0,62
6	1,77	0,56
7	1,95	0,51
8	2,14	0,47

Font: elaboració pròpia

Així doncs, un cop establerta una taxa de descompte, del que es tracta és d'utilitzar-la per expressar en euros d'avui els fluxos monetaris futurs que estiguem considerant: només costos en el cas d'un ACE, costos i beneficis en un ACB. En qualsevol cas, si denotem amb Ft el flux monetari que es produeix en cadascun dels anys (t) i amb r la taxa de descompte seleccionada, el valor rellevant a considerar és l'acumulació al llarg de l'horitzó temporal rellevant dels diversos fluxos degudament descomptats o, en termes tècnics, el que s'anomena "valor actual"

(VA):

$$VA = F_0 + \frac{F_1}{1+r} + \frac{F_2}{(1+r)^2} + \frac{F_3}{(1+r)^3} + \dots + \frac{F_t}{(1+r)^t}$$

És fàcil adonar-se que l'elecció de la taxa de descompte jugarà un paper crucial a l'hora de valorar els costos de les diferents alternatives d'un ACE, o els costos i els beneficis en un ACB, ja que en la mesura que la "temporalitat" dels fluxos difereixi entre opcions, els valors actuals de cadascuna d'elles poden ser força diferents. L'elecció de quin és el valor que hauria de tenir la taxa de descompte és, tanmateix, una qüestió que suscita força controvèrsia entre els economistes. En aquest sentit, suggerim adoptar una visió més pragmàtica, com fan per exemple Cellini i Kee (2010), i presentar els diversos resultats que s'obtenen quan s'empren valors entre el 2% i el 7% que, segons aquests autors, constitueixen el rang de valors que habitualment consideren les avaluacions econòmiques de polítiques públiques de països desenvolupats⁸.

3.6 REGLES DE DECISIÓ: VAN I RÀTIO COST-EFECTIVITAT

L'últim pas d'una avaluació econòmica passa per sintetitzar tota la informació relativa a costos i resultats (o beneficis, si es tracta d'un ACB) en una única mesura que permeti escollir entre les diverses alternatives valorades.

En el cas d'un ACB, existeixen, bàsicament, tres mesures alternatives: la ràtio benefici/cost, el valor actual net (VAN) i la taxa interna de rendiment (TIR). La primera d'aquestes mesures, tal i com el seu nom indica, s'obté simplement dividint els beneficis actualitzats entre els costos actualitzats, i la seva interpretació és ben senzilla: un programa social resulta socialment atractiu, des d'una perspectiva econòmica, si el valor d'aquesta ràtio és superior a la unitat, i no ho és en cas contrari. Al seu torn, el VAN s'obté restant dels beneficis que es deriven del programa, degudament actualitzats, els costos que ha implicat portar-lo a terme, també actualitzats. En concret, si denotem amb B_t els beneficis, amb C_t els costos, i N el nombre de anys durant els quals la intervenció o programa té incidència l'expressió del VAN és la següent:

$$VAN = \sum_{t=0}^N \frac{B_t - C_t}{(1+r)^t}$$

Finalment, una mesura alternativa és la TIR, que es defineix com aquella taxa de descompte que iguala els beneficis i els costos o, en termes formals, la r que soluciona l'equació següent:

$$\sum_{t=0}^N \frac{B_t}{(1+r)^t} = \sum_{t=0}^N \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

La gran virtut de la TIR respecte el VAN és que, a l'hora de comparar els resultats d'una determinada avaluació econòmica amb els d'altres estudis la comparació no es veu afectada per la possible utilització de taxes de descompte diferents, quelcom força probable si s'opta per emprar el VAN.

Al seu torn, quan s'opta per un ACE, la mesura que s'empra per comparar les diferents alternatives entre sí s'anomena ràtio cost-efectivitat incremental i, com el seu nom indica, s'obté dividint els costos incrementals actualitzats del programa (C) entre els resultats (E) addicionals obtinguts, mesurats en unitats naturals: per exemple, si el que haguéssim avaluat fos un programa de reducció de l'estrès dels cuidadors informals, i la mesura d'efectivitat utilitzada fos dies lliures d'estrès, els resultats s'expressarien com a "euros per dia addicional lliure d'estrès". En situacions on aquesta ràtio és positiva, un programa que millora l'efectivitat respecte un altre però també incrementa el cost o al revés, es fa necessari un judici de valor que ens permeti discernir fins a quin punt estem disposats a incrementar els recursos per augmentar els resultats.

$$\frac{\mathbf{C} \text{ intervenció} - \mathbf{C} \text{ comparador}}{\mathbf{E} \text{ intervenció} - \mathbf{E} \text{ comparador}} \quad \frac{\Delta \mathbf{C}}{\Delta \mathbf{E}} \quad \text{Ràtio cost efectivitat incremental (RCEI)}$$

3.7 ANÀLISI DE SENSIBILITAT

L'aplicació pràctica dels mètodes que hem esbossat en els apartats anteriors, tant si s'opta per un ACB com per un ACE, acaba exigint indefectiblement l'establiment d'hipòtesis sobre alguns dels factors que determinen la valoració que s'acaba fent dels costos, dels resultats i dels beneficis. Òbviament, com ja advertíem en l'apartat 2, la necessitat d'establir hipòtesis serà superior en les avaluacions econòmiques ex-ante, ja que es formulen sobre intervencions que encara no s'han produït, però també en les avaluacions ex-post els supòsits acaben jugant un paper central. Per exemple, tornant al cas d'una intervenció adreçada a adolescents en risc d'exclusió social, un ACB ex-post tindria informació real sobre els costos del programa, però l'estimació d'un dels beneficis a tenir en compte (l'augment de renda al llarg de tota la vida com a conseqüència de la millora del nivell educatiu dels adolescents) no pot fer-se més que a partir de suposar que els joves que aconsegueixen un títol que si no fos per la intervenció no tindrien, experimentaran un retorn salarial fins a la seva jubilació similar a les diferències que actualment s'observen entre cohorts d'individus amb edats i nivells formatius diversos.

El que es recomana, fruit d'aquesta incertesa, és portar a terme el que s'anomena una anàlisi de sensibilitat: això és, un estudi de com canvien els resultats de l'avaluació quan es modifiquen els supòsits formulats per obtenir-los. Les alternatives que habitualment s'empren per portar a terme aquest contrast són dues: l'anàlisi de sensibilitat parcial i el de "cas extrem". La primera

d'elles consisteix a variar cada cop un únic supòsit, mantenint tota la resta constant; d'aquesta manera, si els resultats que s'obtenen amb cada anàlisi parcial no varien massa respecte els inicials, podem atorgar una major robustesa a les nostres conclusions. Per la seva banda, quan s'opta per una anàlisi de sensibilitat de "cas extrem", el que es fa és fixar tots els supòsits que s'hagin adoptat en el seu valor "menys favorable", i els resultats que així s'obtenen (el pitjor dels escenaris possibles) es compararen amb els resultats inicials (l'anomenat escenari base); d'aquesta manera, si un determinat programa resulta econòmicament atractiu fins i tot en aquest pitjor escenari, llavors podem recomanar amb més confiança la seva adopció.

Notes:

² A l'apartat 7 s'ofereix un recull de webs que contenen repositoris sobre avaluacions d'efectivitat d'intervencions socials d'arreu del món.

³ Vegeu Alegre (2015) per a una descripció assequible de les diverses metodologies que acabem de descriure aplicades en aquest cas a l'avaluació d'impacte en l'àmbit de les polítiques educatives.

⁴ Convé esmentar que l'ACU no només és la tècnica més emprada per portar a terme avaluacions econòmiques d'intervencions sanitàries, sinó que el sector salut és, de llarg, l'àmbit de política pública on l'avaluació econòmica s'ha utilitzat amb major profusió (Peiró i Puig, 2014).

⁵ Netten i altres, 2011.

⁶ Verdugo Alonso i altres, 2009.

⁷ No hi ha unanimitat respecte al descompte de resultats (efectivitat) quan aquests estan mesurats en unitats naturals (ACE). De qualsevol manera, el procés es idèntic al descrit per als costos i es recomana utilitzar la mateixa taxa de descompte per costos i resultats.

⁸ La Comissió Europea recomana utilitzar una taxa de descompte del 5% per als països de cohesió i del 3% per a la resta de països. En el cas de l'Estat espanyol correspondria utilitzar una taxa del 3% (Guide to Cost-benefit Analysis of Investment. Projects Economic appraisal tool for Cohesions Policy 2014-2020. CE, 2014).

4. CAS1: ANÀLISI COST-BENEFICI DE PROGRAMES D'INSERCIÓ LABORAL PER A PERCEPTORS DE RENDES MÍNIMES

Font: *Greenberg, David H, Deitch, Victoria and Hamilton, Gayle (2009): "Welfare-to-Work Program Benefits and Costs: A Synthesis of Research". MDRC.*

Descripció del cas

El programa d'Assistència Temporal per a Famílies amb Necessitats (TANF, en les seves sigles en anglès) constitueix una prestació econòmica oferta pel govern federal dels EUA i complementada pels governs dels diferents estats a famílies amb ingressos escassos. D'alguna manera es pot considerar equivalent al programa interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció de Catalunya (RMI). Una de les característiques del TANF és que estableix un període màxim de 60 mesos durant els quals les persones poden rebre la prestació. A més es condiona el poder seguir rebent les prestacions a la participació dels beneficiaris en activitats formatives i de recerca activa d'ocupació. El principal objectiu d'aquestes mesures restrictives és reduir la dependència dels beneficiaris envers aquests programes d'assistència mitjançant una major incorporació al mercat laboral, disminuint alhora els seus costos en termes de despesa pública.

Amb anterioritat a la implementació del TANF el 1997, ja existia als EUA un programa similar de llarga tradició anomenat Ajut a Famílies amb Fills Dependents (AFDC en les seves sigles en anglès) que inicialment no incorporava uns criteris tan restrictius com els del TANF per optar a aquestes prestacions. Van ser els propis estats nord-americans que van anar endurint mica en mica els criteris i condicions d'accés a aquests programes en termes semblants als de TANF; la lògica en que es basaven aquests criteris va motivar que es passés a conèixer aquests programes de forma genèrica com a programes "welfare-to-work".

Objectiu

Avaluar l'eficiència dels programes "welfare-to-work" desenvolupats als diferents estats nord-americans⁹ als anys 80s i principis dels 90s. Els 28 programes o iniciatives desenvolupats a 11 estats es poden classificar en base a les condicions establertes perquè els beneficiaris puguin optar a les prestacions del programa AFDC en els següents termes:

- Experiència laboral no remunerada
- Cerca de feina
- Formatius
- Mixtes de recerca de feina-formatius

- Incentivació econòmica de l'ocupació
- Mixtes d'activitats d'ocupabilitat i limitació del període de cobertura

Mètode

Les dades utilitzades per a l'anàlisi provenien d'estudis que van emprar la tècnica d'assignació aleatòria per determinar quins individus estaven subjectes als programes avaluats. En altres paraules, individus elegibles per rebre la prestació AFDC van ser inclosos a l'atzar en un grup que estava subjecte als diferents programes de reforma de les prestacions (grup de "tractament") o en un que no ho estava (grup de control). Aquest tipus de disseny permet atribuir les diferències en les variables que ens interessin entre els dos grups a l'impacte dels programes, atès que, en principi, els individus pertanyents als dos grups són idèntics pel que fa a característiques rellevants i experimenten les mateixes condicions socioeconòmiques.

Durant diferents anys, es va anar recollint informació sobre el tipus de prestacions que van rebre aquests individus i sobre quines van ser les seves rendes del treball.

La tècnica d'anàlisi utilitzada per a tots els programes implementats va ser la de l'Anàlisi Cost-Benefici (ACB). Aquesta tècnica implica, com ja s'ha vist, la quantificació en unitats monetàries, en aquest cas dòlars nord-americans, dels beneficis i costos que suposen per als diferents agents el programa o política avaluada. En aquest cas, es va determinar avaluar l'impacte de les reformes del sistema de prestacions només en aquells conceptes que tenien una repercussió monetària sobre els individus o sobre el pressupost dels diferents ens governamentals. L'anàlisi es va realitzar des de tres perspectives diferents: la de l'individu participant en els programes reformats, la dels pressupostos dels ens governamentals, i finalment la perspectiva de la societat en el seu conjunt.

La taula 4 mostra quins conceptes o variables van ser inclosos en l'anàlisi per a cadascuna de les perspectives i en funció de l'impacte esperat quins d'aquests es poden considerar un cost (-), un benefici (+), o no és rellevant (0). Els impactes es van quantificar comparant els valors en aquestes variables entre aquells individus inclosos en els programes de reforma i aquells que no ho estaven. Atès que les estimacions de costos i beneficis dels diferents programes es referien a diferents anys, aquestes van ser transformades a un valor comparable, dòlars de l'any 2006, mitjançant l'ajust per la inflació utilitzant un índex de preus del tipus índex de preus al consum (IPC).

L'únic concepte que es va incloure i que no implicava una transferència monetària va ser en l'anàlisi des de la perspectiva de la societat la quantificació del valor del treball no remunerat que en alguns programes de reforma, els individus havien de realitzar per a poder seguir rebent les prestacions.

Taula 4. Conceptes inclosos en la anàlisi Cost-Benefici

CONCEPTE	INDIVIDU	GOVERN	SOCIETAT
Augment rendes el treball (inclou prestacions en espècie)	+	0	+
Augment impostos	-	+	0
Reducció prestacions per rendes baixes (AFDC)	-	+	0
Reducció programes de cupons alimentaris	-	+	0
Reducció Cobertura Sanitària a individus de rendes baixes	-	+	0
Programes d'experiència laboral no remunerada	0	0	+
Costos administratius del programa de prestacions per rendes baixes	0	+	+
Costos operatius de programes de reformes	0	-	-

Tal i com mostra la taula anterior, des de l'enfocament de la perspectiva de la societat, les variacions en els fluxos monetaris en relació als diferents programes de prestacions socials i en els impostos, no es van considerar atès que són transferències monetàries d'un sector de la societat a un altre. No obstant això, les variacions en els costos administratius d'aquests programes de prestacions sí que es van considerar.

L'horitzó temporal de les avaluacions realitzades en aquest cas va ser de 5 anys, en altres paraules es van quantificar els impactes dels programes de reforma sobre els individus participants i el govern durant un període de 5 anys després de l'assignació dels individus a un grup o a un altre. Aquest horitzó temporal va comportar dos ajustos addicionals; en primer lloc, atès que en alguns programes de reforma no es va recopilar informació per a la totalitat del període considerat, es van haver de realitzar estimacions de l'impacte del programa durant els períodes sense informació fins a completar els 5 anys; en segon lloc va ser necessari descomptar, amb una taxa del 5%, els beneficis i costos que van esdevenir més enllà del primer any per convertir-los al seu valor actual net.

Els resultats de l'anàlisi es van presentar utilitzant dues mesures per a cadascuna de les perspectives emprades; el valor actual net (VAN) i el retorn sobre la inversió (RSI) de cada dòlar invertit en els programes de reforma. El VAN es va obtenir afegint el valor dels beneficis i costos ajustats de cada programa; per altra banda, el RSI es va calcular dividint el VAN de cada programa sense considerar els costos operacionals entre aquests costos operacionals.

Resultats

Tot seguit la taula 5 mostra els resultats de les anàlisis cost-benefici dels 28 programes de welfare-to-work avaluats en base a informació de més de 100.000 individus. Es mostra la mitjana aritmètica per a cada tipus de reforma dels valors del VAN i RSI així com el nombre de programes avaluats en cada categoria (N).

Taula 5. Resultats del Anàlisi Cost-Benefici (dòlars de 2006)

Programes	N	Individu		Govern		Societat	
		VAN (\$)	RSI	VAN (\$)	RSI	VAN (\$)	RSI
Experiència laboral no remunerada	3	285	4,77	103	1,04	1162	8,88
Cerca de feina	5	-570	-0,16	1954	1,97	1215	1,74
Formatius	6	-1360	-0,27	-745	0,86	-2234	0,57
Mixtes de recerca de feina-formatius	8	808	0,27	-67	1,27	545	1,47
Incentivació econòmica de l'ocupació	3	5396	4,22	-3,532	-0,16	1865	4,06
Mixtes d'activitats d'ocupabilitat i limitació del període de cobertura	3	3525	1,27	-4279	0,19	-961	1,4

Els resultats evidencien que els diferents programes de reforma presenten resultats dispars i que la valoració dels mateixos depèn de quin sigui l'objectiu principal de les polítiques implementades, ja sigui millorar la renda de les famílies amb baixos ingressos (perspectiva de l'individu), reduir el cost per als finançadors dels programes d'assistència a aquest tipus de famílies (perspectiva del Govern) o millorar globalment el benestar econòmic de la societat (perspectiva de la societat).

Comentari

L'avaluació econòmica dels programes welfare-to-work presenta aspectes força positius. En primer lloc i potser el més important, les dades en els quals es basa van ser obtingudes mitjançant un disseny, tècnica d'assignació aleatòria, que permet aïllar de forma rigorosa l'impacte de les diferents polítiques a avaluar. Segon, la utilització de la tècnica d'anàlisi Cost-Benefici presenta l'avantatge de facilitar la comparació entre diferents programes de forma senzilla. A més, ja que presenta els resultats del retorn sobre la inversió de cada un d'ells, permet visualitzar quins són els rendiments de les diferents alternatives per a cadascun dels agents (és a dir, les perspectives) rellevants. Finalment, el fet de poder presentar els

resultats de l'anàlisi per a diferents perspectives possibilita que els decisors puguin valorar els programes d'acord a les diferents prioritats polítiques existents.

D'altra banda, aquesta avaluació també evidencia un seguit de limitacions que tenen el seu origen en la simplificació en el seu disseny, que va ser adoptada per augmentar la viabilitat de la seva realització. Primer, en l'anàlisi que va adoptar la perspectiva del conjunt de la societat, no es va considerar l'impacte de les polítiques avaluades sobre altres agents; per exemple, treballadors amb baixa qualificació poden ser desplaçats del mercat laboral per la incorporació a aquest mercat dels participants. Segon, no es van considerar tots els efectes dels programes sobre els individus participants, només aquells que es podien estimar en termes monetaris de forma factible. Aquest va ser el cas de l'impacte sobre les polítiques sobre la salut o sobre l'educació. Tercer, l'anàlisi segons la perspectiva de la societat no va incorporar criteris d'equitat¹⁰, obviant les diferències que pot suposar una mateixa variació en la renda disponible sobre individus de renda baixa o sobre els individus que suporten la major part de la càrrega impositiva d'un sistema tributari, que és el que finança les activitats dels governs. Finalment, limitar l'horitzó temporal a 5 anys significa assumir que les polítiques no tenen efecte més enllà d'aquest període quan, com s'ha assenyalat, aquest tipus d'intervencions contempnen efectes que van més enllà d'aquest període.

Notes:

⁹ Programes similars posats en marxa a 2 províncies de Canadà varen ser també incorporats a l'anàlisi.

¹⁰ La incorporació de l'equitat en l'avaluació econòmica podria ser l'objecte d'una altra guia. Cal, en primer lloc, destacar aquí que l'avaluació econòmica té com a objectiu analitzar l'eficiència d'una determinada intervenció. En el cas dels serveis socials, s'entén que els objectius d'equitat ja queden recollits en els objectius de les intervencions com és el cas d'atorgar prestacions a les famílies amb rendes baixes en la línia del cas estudiat. Tot i així, hi ha diferents formes de recollir l'equitat tant en l'ACB com en l'ACE i aquestes formes poden ser a) analitzar de forma diferenciada els impactes de les polítiques per a diferents subgrups o col·lectius de la població que siguin rellevants des del punt de vista de l'equitat com són segons estatus socio-econòmic, barri, edat, gènere...; b) assignar major pes a les persones amb menys recursos a partir d'indicadors com els patrons de despesa pública o les variables de tipus fiscal i, fins i tot, c) a partir de l'anàlisi de valoració contingent (VC) del que ja s'ha fet ressò anteriorment i que recull les disponibilitats a pagar per part dels individus, s'ha evidenciat, per exemple, que en general els pares tenen fins a tres cops major disponibilitat a pagar per la bona salut dels seus fills que per la seva i que per tant tenen una certa preferència per a la redistribució tot i que encara queda molt a fer per aquest tipus de recerques.

5. CAS 2: ANÀLISI COST-EFECTIVITAT D'UN PROGRAMA DE PREVENCIÓ DE CAIGUDES DE PERSONES GRANS ¹¹

Font: *Irvine, Lisa, et al. "Cost-effectiveness of a day hospital falls prevention programme for screened community-dwelling older people at high risk of falls." Age and ageing (2010): afq108*

Introducció

Les caigudes són una de les amenaces més importants a l'autonomia de les persones grans. El fet de caure pot tenir conseqüències greus: a curt termini, pot ser causa d'hipotèrmia, de fractures i hospitalització; a llarg termini, d'immobilitat, d'allitament i fins i tot, de mort.

L'avaluació que es presenta a l'article de referència analitza el cost-efectivitat d'una intervenció de caràcter preventiu que pretén reduir el nombre de caigudes dels ancians participants. Ho fa mitjançant un assaig aleatori controlat, aplicant el tractament a una mostra representativa de la població objectiu i comparant-ne els efectes respecte a un grup que no rep el tractament (el grup de control). L'objectiu és comparar la potencial disminució de les caigudes amb els costos associats del programa.

L'anàlisi comença per descriure els mètodes d'estudi: el reclutament dels participants, les característiques de la intervenció i les dades. En segon lloc, es presenten els resultats relacionant els costos amb la variable mesurada, calculant la ràtio cost-efectivitat incremental i l'anàlisi de sensibilitat. Per acabar, s'argumenta que el programa de prevenció no té efectes concloents i que, per tant, no se'n pot defensar l'aplicabilitat tal i com està dissenyat.

Mètodes d'estudi

Els participants

Per a realitzar aquest estudi, els investigadors contactaren amb 6.133 individus de més de setanta anys registrats en vuit centres de salut de la regió d'East Midlands a Anglaterra. A tots ells se'ls envià una carta al domicili convidant-los a participar en l'estudi: els potencials participants van ser descartats en cas de viure en cases tutelades, estar en fase terminal, haver participat anteriorment en un programa de prevenció de caigudes o rebutjar la invitació. Aquells que acceptaren són assignats aleatòriament, mitjançant un programa informàtic, al grup de control o intervenció. D'aquesta manera, els investigadors constitueixen dos grups estadísticament idèntics de 172 persones cadascun¹².

La intervenció

Ambdós grups van rebre als respectius domicilis un prospecte informatiu sobre la problemàtica de les caigudes i les maneres d'evitar-les. A més, tots els participants de l'estudi mantenen per igual l'accés als serveis corrents (status quo). En endavant, l'anomenarem intervenció A.

El que és genuïnament el tractament, que només s'aplica al grup d'intervenció de manera diferencial, consisteix en un programa de prevenció de caigudes que es du a terme en els centres d'atenció pública. El programa inclou, entre d'altres, una exploració mèdica, exercicis de força i equilibri i l'estudi per part d'un especialista del risc de caiguda en el domicili de l'individu. La intervenció s'adapta a les necessitats particulars de cada participant, derivant-lo a altres especialistes rellevants si s'escau. En endavant, aquesta alternativa s'anomenarà B.

Les dades

L'anàlisi adopta la perspectiva dels sistemes nacionals de salut i de serveis socials; és a dir, té en compte tots els efectes rellevants per aquests dos agents. A continuació es relacionen el conjunt de costos inclosos en l'estudi, dividint-los en tres grans blocs: els costos que anomenarem "operatius", els costos de temps i els d'ús de recursos sanitaris.

El primer bloc el conformen els costos operatius, que són els corresponents a la identificació, reclutament i seguiment dels participants (dos individus, a mitja jornada i complerta respectivament, van ser contractats exclusivament per aquesta tasca durant més de vint mesos) i d'altres consumibles (d'impressió, despeses postals, etc.). Aquests costos són els únics costos exclusius de l'alternativa B. El segon bloc inclou els recursos en forma de temps del personal sanitari i de serveis socials que participen en el programa (tècnics, infermeres i especialistes). La informació respecte al temps de dedicació es va recollir amb qüestionaris. El tercer bloc de costos inclou l'ús que els participants fan dels recursos que potencialment tenen relació amb la intervenció, com ho poden ser les visites als centres sanitaris o les intervencions domiciliàries d'emergència entre d'altres. Els preus d'aquests serveis s'agafen de les entitats assistencials de referència. Tots els costos esmentats s'actualitzen a l'any base 2007¹³.

La variable mesurada (el resultat), aquella que els investigadors pretenen reduir amb la intervenció, és el nombre de caigudes per any. D'aquesta manera, quan la posem en relació a la intervenció base i als recursos emprats, parlarem de costos per caiguda evitada. Cal esmentar que ni els costos ni els efectes de la intervenció estan descomptats, doncs els resultats del programa esmentat no s'observen més enllà de l'any de durada.

Resultats

Els efectes

Un dels participants del grup A declara un total de 107 caigudes. Aquest cas representa una observació atípica que és determinant en el resultat: la mitjana de caigudes per persona i per any és 2,07 en el grup d'intervenció; si s'inclou el cas extrem, la mitjana pel grup de control és de 2,85, mentre que si s'exclou baixa a 2,24. Aquest cas atípic distorsiona fortament el resultat, de manera que queda exclòs de la resta de l'anàlisi.

Fins a quin punt són importants les diferències entre la mitjana de caigudes per persona i any en els grups A i B? En aquest punt de l'anàlisi cal distingir què és una diferència clínicament significativa i estadísticament significativa. En termes mèdics o assistencials, una reducció de 2,24 a 2,07 pot considerar-se important. Estadísticament, però, no podem demostrar que aquestes diferències es puguin atribuir a l'efecte de la intervenció i no pas a l'atzar i, per tant, hem d'assumir que no hi ha un efecte diferencial. Aquesta és una implicació crucial que condiona les conclusions d'aquest estudi.

Els costos

Els participants reben una mitjana de 2,2 sessions del programa, que té un cost mitjà de £76,33. En total, el cost del programa de prevenció de caigudes s'estima en £349,03 per persona.

Pel que fa a l'ús de serveis sanitaris, els participants del programa B, en comparació amb el grup de control, registren menys visites al metge de capçalera però un major ús de la resta de recursos socio-sanitaris. És rellevant remarcar que el cost quantitativament més important és la pernoctació hospitalària (34 individus a cada grup) i que l'ingrés hospitalari per una caiguda comporta una estada mitjana de 29,4 dies. Cap de les diferències, però, és estadísticament significativa. En total, el cost diferencial de la intervenció, tenint en compte tots els costos rellevants, s'estima en £578.

La ràtio cost-efectivitat incremental

La Ràtio Cost-Efectivitat Incremental (RCEI) es defineix com la relació de les diferències entre costos i beneficis de les dues alternatives respectivament. En el cas que ens ocupa, sabem que el programa té un cost addicional de £578 i que, alhora, és més efectiu, encara que no estadísticament significatiu (evita, de mitjana, 0,17 caigudes). La RCEI, doncs, quantifica el cost per caiguda evitada.

$$RCEI = \frac{(\text{Cost Alternativa B} - \text{Cost Alternativa A})}{(\text{Efectivitat Alternativa B} - \text{Efectivitat Alternativa A})} = \frac{2238 - 1659}{(-2,07) - (-2,24)} = \frac{518}{0,17} \rightarrow \text{Cost per caiguda evitada} = \text{£}3320$$

L'anàlisi de sensibilitat

Un exercici interessant consisteix en avaluar la consistència del resultat modificant alguns dels paràmetres de l'anàlisi. Per fer-ho, l'avaluació utilitza el mètode del bootstrapping, que consisteix en simular mitjançant tècniques probabilístiques molts assaigs o experiments (en aquest cas, 10.000) basant-se en les 344 observacions reals segons diverses distribucions de les variables d'interès. Llavors s'estima la Corba d'Acceptabilitat de la relació Cost-Efectivitat (CACE), que mostra la probabilitat que les alternatives A i B siguin cost-efectives segons la disposició a pagar per caiguda evitada. L'anàlisi de sensibilitat conclou que la probabilitat que la intervenció B sigui cost-efectiva és sempre inferior al 40% per a llindars de disposició a pagar fins a £5000 per caiguda evitada, reflex de la manca d'evidència a favor de la política.

Conclusions

L'estudi demostra que el programa de prevenció de caigudes (B) per a gent gran és (estadísticament) neutre en costos i resultats respecte a la política comparada (A), de manera que no se'n pot defensar l'aplicabilitat. Aquests resultats estan en sintonia amb els estudis similars de la literatura (Hendriks et al. 2008).

Notes:

¹¹ Aquest cas ha estat elaborat pel Francesc López Seguí, durant la seva estada al Departament d'Economia i Coneixement, al qual volem agrair-li la seva col·laboració.

¹² Per un nombre prou gran de participants, l'assignació aleatòria implica que ambdós grups són comparables en termes de les característiques dels individus. En altres paraules, el fet de no haver tingut en compte cap criteri per assignar una persona a un grup o l'altre (s'ha fet completament a l'atzar) fa que, de mitjana, els components d'ambdós grups siguin idèntics. Un cop constituïts els grups, la "neutralitat" d'aquesta tècnica es pot comprovar comparant-los en termes d'aquestes característiques. Si l'aleatorització s'ha fet bé, tenim dos grups iguals.

¹³ Per accedir al detall dels costos, podeu consultar-los a l'article original.

6. CONCLUSIONS

L'avaluació econòmica té la virtut d'afrontar explícitament una qüestió que, es reconegui o no, resulta inherent a qualsevol política o actuació del sector públic, incloses les realitzades en l'àmbit dels serveis socials: la necessitat de prioritzar a quins usos es destinaran uns recursos que, inexorablement, seran sempre limitats. El propòsit d'aquesta guia ha estat intentar descriure, sense tecnicismes i per a una audiència no iniciada, els principals fonaments de l'avaluació econòmica i com aquesta metodologia pot aplicar-se en l'àmbit dels serveis socials.

Fins ara, tanmateix, l'avaluació econòmica d'intervencions i programes dels serveis socials ha estat completament testimonial a casa nostra. En aquest sentit, incrementar el coneixement dels responsables i els tècnics d'aquest àmbit sobre aquesta tècnica constitueix un primer pas, però n'hi ha d'altres tant o més importants. En concret, per a què augmenti la realització d'avaluacions econòmiques en l'àmbit dels serveis socials, cal millorar tant el coneixement sobre l'efectivitat de les intervencions que s'hi porten a terme en termes de resultats (avaluacions d'impacte), com l'anàlisi dels costos que suposa portar-les a terme, els quals van molt més enllà de la informació pressupostària actualment disponible. Així mateix, si a més de disposar d'avaluacions econòmiques volem que resultin influents en la presa de decisions, caldrà dissenyar mecanismes que incentivin als decisors en aquesta direcció.

En qualsevol cas, tot i que estem convençuts que l'impuls de l'avaluació econòmica en l'àmbit dels serveis socials és una inversió rentable des d'una perspectiva social, el punt d'arribada no hauria de ser el d'un escenari en el qual les decisions assignatives es prenguessin d'acord a un algoritme que maximitzés el valor actual net. I aquesta cautela no es justifica tant sols per la incertesa inherent a qualsevol exercici d'avaluació econòmica, sinó sobretot per l'existència d'altres criteris que els decisors polítics, legítimament, poden decidir prioritzar (aspectes distributius, territorials, etc.). Però sí que hauríem d'aspirar a què en un futur, quan en l'argumentari d'una determinada elecció s'esmentin beneficis i costos, la discussió incorpori els resultats d'estudis que hagin aplicat un instrumental analític rigorós com és el de l'avaluació econòmica.

7. GUIA DE RECURSOS

Manuals:

Guies generals

- Raya, JM i Moreno, I (2013). Introducció a l'avaluació econòmica. Col·lecció Ivàlua de guies pràctiques : Guia pràctica 9. Barcelona

http://www.ivalua.cat/documents/1/30_10_2013_11_19_14_Guia09_Avaluacio-economica.pdf

Guies d'avaluació econòmica aplicades a l'àmbit dels serveis socials

- Tom Sefton, Sarah Byford, David McDaid, John Hills and Martin Knapp (2002) Making the most of it. Economic evaluation in the social welfare field

<https://www.jrf.org.uk/report/making-most-it-economic-evaluation-social-welfare-field>

E-Recursos útils per a l'avaluació econòmica d'intervencions i programes socials..

- <http://www.scie-socialcareonline.org.uk/>
- <https://www.evidence.nhs.uk/>
- <http://www.ssks.org.uk/>
- <http://www.blueprintsprograms.com/>
- <https://www.opressrc.org/content/publications>
- <http://strategies.workforce3one.org/>
- <http://www.campbellcollaboration.org/lib/>
- <http://www.promisingpractices.net/programs.asp>
- <http://evidencebasedprograms.org/related-resources>
- <http://toptierevidence.org/>
- <http://www.c4eo.org.uk/local-practice.aspx>

8. BIBLIOGRAFIA

Cellini, SR and Kee JE (2010): "Cost-Effectiveness and Cost Benefit Analysis" Chapter 21 of Handbook of Practical Program Evaluation, Third Edition, edited by Joseph S. Wholey, Harry P. Hatry, and Kathryn E. Newcomer. San Francisco , CA: Jossey-Bass, 2010: 493- 530.

CE (2014). Guide to Cost-benefit Analysis of Investment. Projects Economic appraisal tool for Cohesions Policy 2014-2020. CE, 2014.

Hendriks MR, Bleijlevens MH, van Haastregt JC, et al. Lack of effectiveness of a multidisciplinary fall-prevention program in elderly people at risk: a randomized, controlled trial. J Am Geriatr Soc. 2008;56(8):1390–1397.

McCabe, C., Sutcliffe, P. & Kalthenthaler, E. (2005) Parent Training Programs in the Management of Conduct Disorder. NICE Decision Support Unit, Sheffield.

McDaid, David, Byford, Sarah and Sefton, Tom (2003) Because it's worth it: a practical guide to conducting economic evaluations in the social welfare field. Joseph Rowntree Foundation, York, UK. ISBN 9781859351123.

McIntosh, Cameron, and Jobina Li. 2012. An Introduction to Economic Analysis in Crime Prevention: The Why, How and So What. National Crime Prevention Centre (NCPC), Canada.

Netten, A., Beadle-Brown, J., Caiels, J., Forder, J., Malley, J., Smith, N., Trukeschitz, B., Towers, A., Welch, E. and Windle, K. (2011) Adult Social Care Outcomes Toolkit v2.1: Main guidance, PSSRU Discussion Paper 2716/3, Personal Social Services Research Unit, University of Kent, Canterbury.

Parera MA (2009) Avaluació econòmica. Barcelona. Col.lecció Ivàlua de guies pràctiques : Guia pràctica 6. Barcelona.

Peiró S, Puig-Junoy J (2014). Interpretando la utilidad de las evaluaciones económicas de tecnologías sanitarias. Más allá de las guías formales. Gestion y evaluacion de Costes sanitarios. V 15 (4).

Verdugo Alonso, M.A., Arias Martínez, B., Gómez Sánchez, L.E. and Schalock, R.L. (2009). Escala de Calidad de Vida - GENCAT. Barcelona: Instituto Catalán de Asistencia y Servicios Sociales.

